

Radicale Gastvrijheid

Listen to river spirits, wash yourself but use only what you need and treat it like it is not yours!

Zwarte zeep

Wanneer bij goed weer de voordeur en de roldeur aan de achterzijde wagenwijd open staan om voor een beetje verkoeling te zorgen, is Nieuw Dakota op zijn best. Dan is het een huis van de straat - gelijkvloers en vrij toegankelijk met toegang tot het best bewaarde geheim van de NDSM-werf: de achtertuin, verstopt tussen de wanden van golfplaten, met uitzicht op de NDSM-kraan en aan de zijkant een kleinschalig garagebedrijf, gescheiden door het kunstwerk InsideOutside van Maze de Boer: een prieel van garagedeuren dat beschutting biedt tegen zon en regen. Een paradijsje met wuivend riet, zelf gekweekte groenten en een tafeltennistafel voor wie zin heeft om te spelen. Binnen is buiten en andersom.

Deze zomer, gedurende de heetste weken van het jaar, toonden Suzanne Bernhardt en Didi Lehnhausen werken die ze respectievelijk gedurende een residency in Moengo/Suriname en Ruang MES 56 in Yogyakarta/Indonesië hadden gemaakt. Het publiek wandelde binnen van beide kanten; verdwaalde toeristen, festival gangers, zelfs het vaste winter publiek was verrast door licht en ruimte en laafde zich aan de enorme kalebas met koud water bij de achtertuin. Bernhardt goot water over de handen van bezoekers met een grote houten lepel. De onweerstaanbaar naar geblakerd hout geurende zwarte zeep, maakte ze van de verbrande bast van de Kwepiboom uit de oerwouden van Suriname, als overblijfsel van de klei-objecten die ze ermee maakte naar traditioneel inheems receptuur.¹

Ruimte voor kunst

Rondom de NDSM-werf Oost worden 6000 woningen gebouwd. De biosnackbar maakte plaats voor dure appartementencomplexen. De containerwoningen voor studenten en statushouders zullen weldra plaats moeten maken. Ondertussen spuiten kunstenaars de wanden van het Streetart Museum in de voormalige Lasloods vol. Het is een prachtig schouwspel van parallelle werelden: toeristen die op de foto gaan voor de reusachtige muurschildering van Anne Frank, modellen die tegen de achtergrond van telkens wisselende graffiti worden gefotografeerd - terwijl aan de overkant van de straat de ruimte langzaam maar zeker wordt gladgestreken en de nieuwbouw keurig de hoogte in gaat.

Zienderogen komt de werf in verdrukking. Maar wat wordt er eigenlijk verdrukt? De ruimte, de mensen? De ruimte om te spelen en te delen? Het licht? Het andere geluid, de tegenstem? De hamvraag van de vijfde NDSM-OPEN is: wat kunnen kunst en de aanwezigheid van culturele ruimtes/zones betekenen voor de leefbaarheid van een gebied en van de stad?

Want meer nog dan de fysieke 'open' ruimte op de werf is het de mate van openbaarheid en gemeenschappelijk gebruik die onder druk staat. De afgelopen jaren is de openbare ruimte, ook op de werf, opgegaan in de verkapitalisering en festivalisering van de stad. De openbare ruimte wordt niet langer ontworpen en gebruikt als toegankelijke plek maar als een doorgangsroute - een transferzone - om zo snel mogelijk van A naar B te komen en om zeer tijdelijk veel mensen te 'verwerken'.

Dit roept een behoefte aan andersoortige ruimtes op: een cultureel weefsel als tegenwicht aan wat Jappe Groenendijk 'de vliegtuigbubble' noemt²; plekken om letterlijk en figuurlijk stil te staan, voor iedereen, niet insluitend maar open. Nieuw Dakota opent met dit essay graag de discussie hoe deze plekken er uit kunnen zien, hoe ze zich verhouden tot de openbare ruimte en tot elkaar, en voor wie ze bedoeld zijn.

Tien jaar geleden werd Nieuw Dakota door een paar kunstliefhebbers uit Noord opgericht. De ambities waren groots, de naam verwees naar de pioniersgeest van de Mid-West, er werd gelonkt naar de mondiale kunstwereld. Nieuw Dakota werd met argusogen bekeken, binnen de kunst, en ook op de werf: de white cube - synoniem voor

---

¹ De zeepjes worden verkocht bij Nieuw Dakota met een wikkeltje waarop staat: "*Listen to river spirits, wash yourself but use only what you need and treat it like it is not yours! Soap made with Kwepi charcoal from Suriname / Kwepi is a special tree of which the bark is used in the ceramic process of Kali'na Amerindian pottery.*" riverinreverse.hotglue.me

² Losgezongen van Tijd en Ruimte, in: Zeven jaar Geleden, Motley boek, juni 2019, Jappe Groenendijk is filosoof, schrijver en dramaturg. Hij is verbonden aan de Amsterdamse Hogeschool van de Kunsten, waar hij studieleider is van de master Kunsteducatie en kunstfilosofie doceert. Daarnaast werkt hij als muziektheater- en dansdramaturg.

kunsthandel, het grote geld, internationale musea - strookte niet met de anarchistische geest van de werf! Maar het tij keerde. Het is precies in deze tien jaar dat zich wereldwijd een nieuw soort kunstruimte ontwikkelde, vanuit een sluimerende behoefte aan andersoortige niet-commerciële intieme ruimtes in de stad - plekken waar niet consumeren of vermaak voorop staan, maar ontmoeting en bezinning, kijkend naar de wereld vanuit een translokaal perspectief.³

Publieke ruimte als inclusiviteit

Voor de aanwezigheid van een cultureel weefsel in de stad, als een parallelle wereld - een uitvalbasis, een safezone - is de aard en de mate van toegankelijkheid van de plek minstens zo belangrijk als de inhoud en de kwaliteit van de programmering. Dit soort plekken hebben de potentie om een verlengstuk van de openbare ruimte te zijn, de openbare ruimte te 'verbreden' en het gebruik ervan te intensiveren, niet alleen in kwantiteit maar in kwaliteit en intimiteit.

Van oudsher is de openbare ruimte een plek voor ontmoeting. En kunst is daarin belangrijk - er is geen land ter wereld met zoveel kunstwerken per m2 als Nederland. Kunst maakt een plek. Kunst vertelt het verhaal van een stad. Kunstwerken vormen het collectieve geheugen. Ze zorgen ervoor dat mensen zich kunnen verbinden aan een plek, goedschiks of kwaadschiks.

Ontwerpers van de stedelijke omgeving grijpen vaak terug op de Nollikaart : Gianbattista Nolli bracht het Rome van 200 jaar geleden minutieus in kaart. Daarbij maakte hij geen onderscheid tussen bebouwde en onbebouwde ruimte, maar tussen privaat (zwart) en publiek (wit). En tot de publieke ruimte van het historische Rome behoorden niet alleen de straten, stegen en pleinen maar ook de kerken, kloosters en andere publiek toegankelijke gebouwen. Opvallend is de gelijkmatige verdeling van zwarte en witte gebieden.

In Nederland anno 2019 zal de kleur zwart de overhand hebben. De Nolli kaart biedt een handvat om te kijken naar een gelijkmatigere verdeling van plekken, in het streven naar leefbaarheid en inclusiviteit. Neem, als gedachte-experiment, de NDSM-werf. Er is veel open ruimte. Maar: is de NDSM-loods openbaar of niet? En Nieuw Dakota en Beautiful Distress House, die vier dagen in de week open zijn? Sexyland: openbaar of niet? Festivals duren een dag en zijn alleen toegankelijk tegen betaling van tickets en consumpties. De werf zo in kaart brengen is een onderzoek waard. De legenda breiden we uit met een eigentijdse variant tussen wit en zwart in, eerder lichtblauw dan grijs. Deze sprankelende blauwe zones zijn weliswaar publiek maar niet altijd toegankelijk. Het blauw manifesteert zich in verschillende gedaantes van tijdelijkheid.

Radicaal gastvrij

Felix Rottenberg presenteerde namens de Kunstraad op 5 juli in Nieuw Dakota de 'nominatie' van de A-Bis instellingen. Hij nam de gelegenheid om die instellingen op te roepen tot het nemen van radicale maatregelen om te voorkomen dat de stad en de mensen in de wijken nog verder polariseren. Dreigend - haast denigrerend, met de vinger omhoog - riep hij dat een projectje niet genoeg is. Ik moest aan Massih Hutak denken met zijn Verdedig Noord, aan Chris, Joop, Marcel, Fatima, Mazen, Marisca, Sarah, Judith en alle anderen die in Noord al jaren bezig zijn om verbindingen te leggen met de scholen, de buurtkamers, de mensen. Wethouder Touria Meliani wil nog net niet overgaan tot een quorum maar ook haar boodschap is helder: de mate van inclusiviteit wordt leidend bij de uiteindelijke beoordeling van plannen en toekenning van gelden.

Hoewel we hetzelfde ambiëren, riep alles in mij op tot het gebruik van een andere taal. Toen ik aan het einde van de middag als gastvrouw van Nieuw Dakota het woord kreeg besloot ik spontaan een nieuwe dimensie aan de oproep tot radicaliteit toe te voegen. Ik introduceerde de ter plekke bedachte term 'radicale gastvrijheid'.⁴ Dat is

---

³ Maarten Doorman schreef in opdracht van Nieuw Dakota in 2018 het essay Ver weg dicht bij, over het translokale in de kunst: https://nieuwdakota.com/wp/wp-content/uploads/2019/03/Maarten-Doorman_Far-off-and-nearby_On-translocality-in-the-arts.pdf

⁴ Naar analogie van de term radicale autonomie die Jeroen Boomgaard tien jaar eerder als receptuur voor kunst in de openbare ruimte lanceerde. Wat destijds een adequate houding (radicaal autonoom) leek om te complexiteit en vooral de corrumperende politieke dimensie van kunst in opdracht te lijf te gaan (kunst in tijden van procesmanagement), lijkt nu niet meer voldoende. Het procesmanagement bleek slechts een aankondiging van een veel rigoureuze verschuiving. In die zin heeft Felix gelijk: er is nu iets veel fundamenteler mis - de publieke dimensie zelf staat zwaar onder druk. Het gebrek aan inclusiviteit en de oproep tot radicale maatregelen zijn daar een uitvloeisel van.

wat wij hier al tien jaar doen: gastvrije en voor iedereen toegankelijke ruimte maken, met aandacht en continuïteit.

Open de deuren en maak ruimte! Dat is een uitdaging aan alle stadsmakers - kunstenaars, stedenbouwers, architecten, gebiedsmanagers en ontwikkelaars. Hoe gaat deze nieuwe ruimte er uitzien? Op welke manier en met welke middelen stellen we ruimtes die de publieke dimensie van de stad versterken veilig? Ontstaan vanuit een organisch gegroeide verbinding met de directe omgeving vormen ze idealiter een sterk en vitaal weefsel dat uitgaat van radicale gastvrijheid.

Radicale gastvrijheid kent twee richtingen: naar binnen en naar buiten. Volgend jaar vieren we ons tienjarig bestaan. Dat doen we met een vernieuwde versie van de Summershow met aandacht voor talent in Noord en op de werf, een ontwerpwedstrijd om van de gevel van Nieuw Dakota een baken in de stad te maken, een mobiel atelier dat langs bejaardencentra, scholen, buurtkamers, bibliotheken en ziekenhuizen reist (resultierend in het 750 jaar Noord boek) en een doorlopend publieksprogramma met sprekers van dichtbij en ver weg, om samen uit te tekenen hoe dit inclusieve, translokale culturele weefsel van de toekomst er uit zal zien.

Tijdelijk duurt het langst, als een relatie die zoveel spannender en liefdevoller kan zijn in het besef van de voortdurende eindigheid ervan. Terwijl zich ondertussen, haast onmerkbaar maar gestaag, een band smeedt van vertrouwen, continuïteit, aandacht en aanwezigheid in verschillende tinten blauw: radicaal gastvrij.

Tanja Karreman

aantal woorden : 1437

intro: 235

Noten: 286